

בעולם הספריות והספרנות

ריות. יש כאן מהדורות רבות של התנ"ך בתרגום ספרדי שנדפסו בספרד או בהולנד, וחלק גדול מהספרות הדתית של אנוסי ספרד שברחו מארץ האינקוויזיציה והתישבו באמ- שטרדם. אוסף באואר כולל גם 12 אינקונא- בולים. היינו ספרים שנדפסו לפני שנת 1500, שנים בעברית ועשרה בלטינית.

פרופ' ג. וייל, מנהל בית-הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, עומד לעזוב בקרוב את משרתו בספרייה. הוא ימשיך לשמש פר- פסור ללשונות הערבית והתורכית באוניבר- סיטה העברית.

ב„פלסטיין פוסט“ מיום 1 במרץ ש. ז. נדפס מאמר על בית-הספרים הלאומי והאר- ניברסיטאי בירושלים. מאמר זה הוא ראשון לסידרת מאמרים על ספריות ירושלים. המאמר השני, על ספרית „המועצה הבריתית“ („ברי- טיש קאונסיל“) נדפס בגליון יום 5 באפריל.

המוסד להספקה של הקיבוץ המאוחד והמח- לקה להספקה של הקיבוץ הארצי השומר- הצעיר עומדים להוציא כרטיסי-קטלוג נדפסים (לפי דוגמת כרטיסי-הקטלוג של ספרית הקונ- גרס בואשינגטון) לתועלתן של ספריות הקי- בוצים. עבודת הרישום למאות ספרים נעשתה כבר ורק המחסור בכרטון המיוחד לקטלוג מעכב את ההדפסה. נעשים מאמצים למען השגת הכרטון ויש תקווה שהמחזור הראשון של הכרטיסים יופיע בקרוב.

בדו-השבועון הספרני-האמריקני הנפוץ ביותר, „לייבררי ג'ורנל“, מר 1 בנובמבר 1945, הובא מאמר מ„גליונות“ על הצורך בארגון הספרנים בארץ-ישראל. הדבר נזכר גם במאמר הראשי שבאותו גליון המגלה התעניינות במתהווה בשטח הספרנות בארץ.

בהוצאת „שיעורי הדרכה בירושלים“ שבתנהלתו של אדוין סמואל הופיעה רשימה של ספריות ירושלים, 34 במספר. הרשימה מכילה פרטים קצרים על הספריות: אופי האוסף ללשונותיו, שעות הפתיחה, תנאי ההשאלה, הממונה על הספרייה, מספר הספרים. (ממחבר הרשימה נעלמו 3 הספריות הבאות: הארכיון הציוני, 25.000 ספרים בערך; בית-המדרש למורים העברי, 15.000 ספרים בערך; בית-המדרש למורים „מזרחי“, 13.000 ספרים בערך. וכן לא נזכרו הספריות של כמה מכוני ש״י האוניברסיטה העברית.)

על יסוד רשימה זו נערכה הטבלה דלהן המראה את מספר הספריות שברשויות השונות ומספר ספריהן.

רשות	מס' הספריות	מס' הספרים (בערך)
יהודית	8	548.500
מנורת	10	108.500
ממשלתית	8	33.200
אמריקנית	2	29.000
אנגלית	2	8.500
ערבית	3	16.800
צרפתית	1	4.400
סך-הכל	34	748.900

בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים נתקבל בזמן האחרון אוסף-ספריו של אספן ידוע, ד"ר איגנציו באואר ממדריד, חובב-ספרים נלהב שאסף במשך עשרות שנים באהבה ובמסירות ספרים הנוגעים לתולדו- תיהם של יהודי ספרד ולתרבותם. אוסף זה הוא כינוס שיטתי של ספרים הנוגעים ליהודים וליהדות ספרד, ספרי אינקוויזיציה וספרי גלוי- ספרד בארצות שונות. האוסף כולל ספרים יקרי-מציאות שנדפסו מהמאה ה-15 ועד המאה ה-18, רובם במצב מצוי ובכריכותיהם המקור-

שכונסה שם בחסותו של אלפרד רוזנברג, היא כיום הספרייה היהודית הגדולה שבעולם. בפראנקפורט עצמה יש כמיליון כרכים, אבל עיקר הספרייה הוא באופאנבאך הסמוכה. (שם עדיין לא ביקרתי, אבל אני מקווה שתהיה לי הזדמנות לכך בבואי לפראנקפורט בפעם הבאה). אומרים, כי נמצאים שם כ־3 מיליון כרכים, רובם עדיין צרוּרים בארגזים. עד עתה אין איש יודע, מה אמת בדבר, וקרוב לודאי שתחלופנה שנים רבות, עד שיעלה בידי מומחיים לסדר את החומר, להעריכו, לרשמו בקאטאלוגים ולהכינו לשימוש. תפקידה הראשון של האדמיניסטרציה הצבאית, לאחר שנטלה לידיה את המכון, היה — לבדוק את הספרים, כדי לגלות סימנים או רמזים, מי היו בעליהם הקודמים. בעבודת סידור זו עוסקים זה חצי שנה כ־80 פקידים, כולם נוצרים גרמניים. ככל הפקידים האזרחיים, שהאמריקאנים מעסיקים אותם, נבדקו לפי דעותיהם האנטי־נאציות. רבים מהם היו סטודנטים לתיאולוגיה, שצרכים לדעת קצת עברית ומשהו על ענינים יהודיים. כפי שראיתי בעת המגע הקצר עם הפקידים הללו, הם חרוצים בעבודתם; הם משתדלים לדבר אנגלית, ולהניח את דעת נותני־עבודתם האמריקנים. לאחר הברירה הראשונה מסדרים את הספרים באצטבאות גדולות, ואם נמצאו בהם חותמות של ספריות בקובנו, ווילנא או באמסטרדאם, מצרפים פתק על כך. אבל ספרים במספר עצום מצויינים בפתקים נאים: „ספרים עבריים, מוצאם לא ידוע“, „ספרים עבריים“ לפי מיון זה הם כל הספרים המודפסים באותיות עבריות — מתנ"ך וש"ס ורמב"ם ושאלות ותשובות, עד מאפו ושלום עליכם ולזהות עם באידיש, או לשון אחרת. הספרייה עדיין חסרה כל סידור מעשי. מלבד זה אין שום אפשרות לקבל רושם מערך הספרייה, הנאצים גיבבו את שללם בלא בקורת, ובלי כל הבנה. רוב הספרים שפתחתי, אין להם שום ערך ביבליו־יקארי; אבל

המרכז לתרבות של הסתדרות־העובדים התחיל בהוצאת „ספרייה שימושית לבעיות תרבות“. החוברת הראשונה (מס' 1—2) הורפיעה בשם „תרבות למעשה; דברי חברים בכינוס פעילי התרבות בפתח תקוה, 16—19 בדצמבר 1945“, והיא מכילה בין השאר את הרצאתו של ד. קלעי על הנושא „ספריות וספרות־העבודה“.

בירחונה של אגודת־הספרנים הבריטית „ליבררי אסוסיאישן ריקורד“ מחודש ינואר ש. ז. נדפס מאמר מאת ד"ר א. ליסן, ספרן הספרייה של ארמון־השלום בהאג, על חורבן של הספריות בהולנד. בעל המאמר מציין שלוש תקופות בחורבן של הספריות הללו. ההפצצות הגרמניות שקדמו לפלישה, תקופת הכיבוש הגרמני שאז העבירו ספריות שלמות לגרמניה, הפצצות בעלות־הברית לפני שיחוררה של הולנד. עם הנסיגה העלו הגרמנים כמה ספריות באש.

הספרייה של „בית שפינוזה“ ברינ־סבורג שע"י לידן וכן אוסף־הספרים היהודי הגדול „רוזנטליאנה“ (ע"ש מאספו אליעזר רוזנטל) שבספרייה האוניברסיטה באמסטרדם, הועברו לגרמניה. חלק מהספרנים היהודיים גרשו למקום בלתי־ידוע שמשם לא חזרו. כותב המאמר מזכיר דרך אגב את העזרה שניתנה ע"י ספרנים הולנדיים לסטודנטים יהודים שחיו בשנות הכיבוש במחתרת.

ב„הארץ“ מיום ו' בשבט תש"ו מספר רוברט וולטש על ביקורו בספרייה „המכון לחקירת הבעיה היהודית“ של אלפרד רוזנברג בפרנקפורט דמיין. בספרייה זו נבלעו כמה מן הספריות היהודיות, ציבוריות ופרטיות, שהיו קיימות באירופה שלפני המלחמה. אנו מביאים ממאמר רבי־ענין זה את הקטע הבא:

„קרוב לודאי שהספרייה הפראנקפורטית,

לעולם אי אפשר לדעת, אם אין ספר עברי רבי'ערך עומד ליד רומאן-עגבים באידיש. דומה, שבמחלקה זו אין דפוסים יקרי מציאות, כתבי יד או דפוסים ראשונים; אבל האוצרות העיקריים עדיין מונחים באוספאבאך, ומלבד זה אין איש יודע, אם יתגלו עוד ארגונים, שהוותרו איי-שם."

כ־35.000 ספרים נשלחו ע"י הסוכנות היהודית למחנות היהודים בגרמניה וכ־4000 ע"י הסתדרות-העובדים.

ועד הפועלים היהודים באמריקה שלה לפולין עשר ספריות, בת 1500 ספרים כל אחת, ממיטב הספרות באידיש.

במרתפי כנסיה אחת בווארשה נמצאו אס-פיהן של כמה ספריות יהודיות, ביניהן הספרייה של המכון למדעי היהדות בווארשה.

ספריית הפרטית של שלום אש עברה לרשות האוניברסיטה של ייל. ספריית האוני-ברסיטה הוציאה קטלוג מהודר מאוסף אש המכיל 331 ערכים, בכללם 108 ערכים "אשיאנה".

ב"מאנצ'סטר גארדיאן ויקלי" מ־16 בנובמבר 1945 נדפס מאמר על אבדות הספריות בפאריס זמן הכיבוש הגרמני. ספריות פאריס הגדו-לות והעיקריות נשארו כמעט שלמות, אולם כמה מהקטנות נפגעו קשה, ויש גם שנחרבו או הועברו בחלקן הגדול לגרמניה. בסוף המאמר מציין הכותב שהסולידריות הבינ-לאומית של הספרנים לא נהרסה כליל גם בימים שהמלחמה הטוטליטרית הגיעה לשיאה. כמה מהספרנים הגרמניים שנשלחו לצרפת עמדו באומץ-לב מפתיע לימינם של הספרנים הצרפתים במאמצם להציל את אוצרות הספרים

ממלעות הכובשים. מנהל שירות הספריות הממשלתיות בגרמניה השיג אצל המפקדה הגרמנית את שחרורם של הספרנים שבין שבוויי-המלחמה הצרפתיים לשם העסקתם בספ-ריות גרמניות. בהיות אחד הספרנים האלה במשמר-לילה על גג ה"שטאטסביבליותיק" נפלה על הבית פצצת-תבערה בריטית; הוא הרחיק במו ידיו את הפצצה ועי"כ הציל את הספרייה מכליון.

כ־1.150.000 ספרים נחרבו על ידי ההפ-צצות הגרמניות בספריות העירוניות והאוני-ברסיטאיות שבאנגליה.

הספרייה הממלכתית (שטאטס-ביבליאותיק) בברלין שהכילה לפני המלחמה מיליון כרכים, ועוד 3 מיליון דברי-דפוס שונים, הפסידה כשני מיליון ספרים. ספריית האוניברסיטה סבלה פחות. כמיליון ספרים, בכללם, 200.000 דיסרטאציות נמצאים על האצטבאות, וכ-300.000 ספרים נעדרים. ספריות המיניסטר-יונים ומחלקות-הממשלה שהכילו לפני המל-חמה כשלושה מיליון ספרים, בערך, נחרבו כליל. בספרייה העירונית נשארו מ־350.000 כרכים שלפני המלחמה רק 10.000 כרכים.

במלאות מאה שנים להולדתו של ההיס-טוריון הסוציאליסטי פרנץ מאַהרינג, (1846—1919), נפתחה בברלין ספרייה על שמו. הספרייה מכילה בעיקר ספרים ותעודות שעיק-רם תנועת-הפועלים בגרמניה.

אין כמעט כל סכנה של הפצת מחלות מדבקות באמצעות הספרים העוברים מיד ליד בספרייה הציבורית. (מדברי רופאה מומחה להגיגנה ציבורית, שהובאו ב"לייבררי ג'ורנל" מ־1 בדצמבר 1945).